DOI: https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.3.109-115

Naratívne identity v životných príbehoch učiteľov primárneho stupňa vzdelávania v procese inklúzie

Narrative Identities in the Life Stories of Teachers at the Primary Level of Education in the Process of Inclusion

Paula Maliňáková

Abstract

The article discusses the research investigation, which offers readers the form of life stories, and narrative identities according to McAdams (1993). The research investigation continued with semi-structured interviews, data collection, and visual and content analysis. The individual life stories of the teachers were combined into narratives (according to McAdams), which revealed and then nourished the current problems of inclusive education at the primary level of education.

Keywords: Narrative identities. The life stories of teachers. Inclusion education. Inclusion.

Úvod

Životné príbehy participantov (ale aj celkovo) považujeme za mimoriadne dôležité, rozhodujúce skutočnosti, v ktorých sa v určitých časových líniách objavujú rôznorodé rozhodnutia, ktoré často ovplyvnia život človeka. Samotné rozprávanie príbehu verne až autenticky zobrazuje skutočnosť prebiehajúcu u každého človeka a tvorí výsostne individuálny charakter.

Výskumné zameranie, cieľ a úlohy

Popisovaný výskum bol realizovaný v prirodzených podmienkach jednotlivých škôl, konkrétne tam, kde participanti pracovali. Samotnému výskumu predchádzalo prieskumné šetrenie o aktuálnych problémov inklúzie. Nakoľko je nevyhnutné pomenovať a konkretizovať problémy inkluzívnej edukácie (Maliňáková, 2022a), naše smerovanie nás priviedlo na cestu kvalitatívneho šetrenia pomocou životných príbehov participantov. Švaříček a Šeďová (2007) tvrdia, že kvalitatívny výskum je proces, ktorý je založený

na skúmaní javov a problémov v ich **autentickom prostredí**, pričom cieľom je vytvoriť komplexný obraz daných javov založených na podrobných dátach. Tento fakt nás utvrdil pri voľbe identifikovania konkrétnych problémov inkluzívnej edukácie cez životného príbehy participantov výskumu, ktorých sme spoznali v predchádzajúcom prieskumnom šetrení.

Konkrétne ide o 5 životných príbehov, pedagogických zamestnancov primárneho stupňa vzdelávania, ktorí prejavili súhlas podieľať sa na výskume. Prostredníctvom daného výskumu a za pomoci mnohých postupov, či metód – životných príbehov - učiteľov sme sa snažili odkryť to, ako ľudia chápu, prežívajú a vytvárajú **sociálnu realitu** (Švaříček, Šeďová, a kol. 2007). Je to priestor pre hľadanie porozumenia, kde základ podľa Hendla (2005) tvoria rôzne metodologické tradície skúmaného ľudského a sociálneho problému. Výskumník tvorí komplexný, **holistický obraz**, analyzuje rôzne typy textov, informuje o názoroch participantov výskumu a uskutočňuje výskum v **prirodzených podmienkach,** teda v školách participantov výskumu v našom prípade. Napriek tomu, že hľadanie kvality každého výskumu je komplikovaný proces, ktorý začína rozhodnutím pre voľbu výskumu a končí publikovaním výskumnej správy, považujeme výber pre danú problematiku za viac ako významný. Práve teoretické východiská nám predznačujú výraznú variabilitu v oblasti kvality kvalitatívneho výskumu, ale zároveň ponechávajú určitú mieru slobody na rozhodovaní samotného výskumníka pri voľbe vhodných postupov na zabezpečenie požadovanej kvality výskumu.

V dôsledku už spomenutých skutočností a pre potreby nášho výskumného skúmania sme pracovali s nasledovnými kritériami kvalitatívneho výskumu (Tab. 1).

Tab. 1: Kritéria kvalitatívneho výskumu

Kritérium kvalitatívneho výskumu	**Popis kritériá kvalitatívneho výskumu**
Kritérium **dôveryhodnosť**	- cieľom je dokázať, že predmet skúmania bol presne identifikovaný a objasnený. Dôveryhodnosť zvyšuje: dostatočné trvanie štúdie a nezávislá konzultácia osobami, ktoré neboli súčasťou výskumu.
Kritérium **prenositeľnosti**	- poukazuje na možnosť využívať závery z daného skúmania pre iný prípad, ktorý má podobné hlavné východiská (Hendl, 2005).
Kritérium **spoľahlivosti**	- upozorňuje na fakt zaistenia vysokej reliability metódy. - významné sú techniky: prepisy nahrávok, rozhovorov, opätovné kódovanie, konzistencia otázok. - účelom presného prepisu rozhovoru je podrobné uchovanie pôvodných dát. - konzistencia otázok upozorňuje na kladenie otázok, na testovanie jednej otázky viacerými participantmi (Švaříček, Šeďová, a kol. 2007).

Zdroj: Maliňáková (2022b)

Cieľom výskumnej časti bolo identifikovať problémy inkluzívnej edukácie, ktoré boli neskôr vyextrahované v naratívnych identitách životných príbehov participantov.

K úlohám výskumu patrilo:

1. Zrealizovať interview a zabezpečiť ich realizáciu v prirodzenom prostredí participantov.
2. Spracovať jednotlivé životné príbehy – základné údaje spracovať do synopsis života každého participanta a vytvoriť základné naratíva – naratívne identity.
3. Identifikovať konkrétne problémy inkluzívnej edukácie v rámci jednotlivých naratívnych identít.
4. Zhodnotiť získané dáta a vytvoriť odporúčania pre realizáciu inkluzívnej edukácie.

Charakteristika výskumnej vzorky

Výskumná vzorka bola identifikovaná na základe prieskumného šetrenia, kde sme spoznali pedagogických zamestnancov – učiteľov, ktorí prejavili pozitívny ohlas stať sa participantmi výskumu. Išlo o 5 participantov, ktorých bolo možno označiť za heterogénnu skupinu vzhľadom k veku, lokalite, kde sa nachádza škola, na ktorej pôsobia, taktiež ich počet rokov pedagogickej praxe, ako aj skúseností s inkluzívnou edukáciou a so samotnými subjektmi inkluzívnej edukácie – žiakmi. Pre priblíženie uvádzame nasledovné tabuľkové spracovanie (Tab. 2). Z dôvodu zachovania GDPR, participantov budeme označovať kombináciou písmena a čísla (P1-P5). Zámerom výskumu nie sú mená osôb, ale získané informácie, ktoré nám napomôžu vyextrahovať konkrétne aktuálne problémy inkluzívnej edukácie na primárnom stupni vzdelávania.

Tab. 2: Základné všeobecné informácie o participantov výskumu

Označenie participanta	Vek	Pohlavie	Lokalita školy	Počet pedagogickej praxe	Skúsenosti so ŠVVP žiakmi
P1	58	Ž	dedina	22	13
P2	53	Ž	mesto	34	32
P3	26	Ž	mesto	2	5
P4	28	Ž	dedina	3	19
P5	34	Ž	mesto	12	15

Pološtruktúrované interview bolo rámcované do životných príbehov participantov, ktorí prejavili záujem zúčastniť sa výskumu. Ich identifikácia prebehla v predchádzajúcom prieskumnom šetrení, kde bol využitý modifikovaný Indexe inklúzie, pričom sa pedagogickí zamestnanci mohli slobodne vyjadriť k oblasti inklúzie a jej problémov, čo viedlo k neskoršej vzájomnej interakcií

a spolupráci. Samotné výpovede participantov boli naplnené rozličnými životnými situáciami a okolnosti, ktoré ich sprevádzali a formovali ich v súčasnú pozíciu učiteľov.

Následne sme spracovali informácie o každom zúčastnenom participantovi individuálne – definované ako **synopsis života**. Pre prehľadnosť boli individuálne informácie získané od participantov spracované do konkrétnych úsekov života, ktoré sme označili v rámci šiestich celkov: **rodina, vzdelávanie, zamestnanie, partnerstvo, rodina a aktuálne dianie.** Charakteristiky participantov a samotné vplyvy sa môžu odzrkadľovať aj pri danom nazeraní sa na problematiku inkluzívnej edukácie. Je možné nájsť aj prepojenia a súvislosti vzhľadom ich povolaniu učiteľov.

Výskumné metódy

V rámci výskumu sme použili pološtruktúrované interview, ktoré boli rámcované do životných príbehov pedagogických zamestnancov, ktorí prejavili záujem zúčastniť sa tohto vedeckého bádania. Voľba pološtruktúrovaného interview vychádza z teoretických princípov, ktoré sú totožné s účelmi tohto výskumného zamerania. Vyznačuje sa tým, že výskumník má pripravený obsahový rámec, tzn. jednotlivé okruhy má vopred pripravené. Samotné otázky prispôsobuje tomu, ako sa vyvíja prebiehajúci interview. Podľa Gavoru (2006) môže výskumník v priebehu výskumu pripojiť nové otázky (ide o tzv. určitý medzistupeň medzi voľným (neštruktúrovaným) a zviazaným (štruktúrovaným interview).

Pri pološtrukturovanom interviewu je často dôležitým aspektom aj prostredie, kde výskum prebieha (Reichel, 2009). Vyplývajúc z tejto vedomosti (vplyvu prostredia na výskum) by sme výskum realizovali v ich prirodzenom prostredí, tzn. priamo v škole.

Ukazovateľmi individuálnych interview, ktoré sme realizovali s participantmi výskumu obsahovali prvotné predstavenie výskumníka a účelu daného bádania. Ďalšou spoločnou skutočnosťou bolo oboznámenie sa participantov výskumu s aplikáciou gboard pre vytvorenie textovej podoby zvukového záznamu a zapisovaním interview do zápisníka. Participanti výskumu mali k dispozícií tézy pološktruktúrovaného interview na papieri pred sebou. Zaznamenávanie bolo umožnené prostredníctvom spomenutej aplikácie gboard, ktorá nám umožnila zvukový záznam prepisovať do textovej podoby. Participanti nesúhlasili so zvukovým záznam, preto sme pristúpili k riešeniu spomínanej aplikácie. Zaznamenávania iným médiom je nevyhnutné pre úplnosť informácií, ale aj možnosť opätovne sa vracať k získaným dátam a analyzovať ich. Stretnutia s participantami sme realizovali individuálne. Nakoľko sme predpokladali, že každý participant je neopakovateľná ľudská individualita, interview napĺňala rozličná dynamika samotných odpovedí.

Jednotlivé dáta, životné príbehy sme analyzovali na základe metodiky McAdamsa (2006, 2008). Spomenutá metodika je vhodná k spracovaniu životných príbehov, kde autor odporúča pre participantov, aby sa zamysleli nad svojím životom. V rámci analýzy výskumník svoju pozornosť venuje vzniknutým naratívam (kľúčové udalosti, perspektívne zameranie, sebaobraz a hodnoty a presvedčenia), ktoré sú diferencované do jednotlivých kategórií. Tie možno zároveň v kontexte výskumu považovať za možné problémy inkluzívnej edukácie vyplývajúce zo životných príbehov. V súvislosti so zhodnotením početnosti znakov jednotlivých interview sme zaznamenali najvyššiu počet znakov 6 004 a najnižší počet znakov 5 071.

Tab. 3: Počet znakov pološtruktúrovaných interview

Participant	**P1**	**P2**	**P3**	**P4**	**P5**
Počet znakov v rámci interview	5 858	5 242	5 086	5 071	6 004

Interpretácia vybranej naratívnej identity orientovaná na rolu učiteľa

Samotné životné príbehy sme boli nútení ohraničiť otázkami, ktoré smerovali participanta nielen prerozprávať svoj životný príbeh, ale výskumníkovi umožnili v rámci rozprávania aj sýtiť konkrétne naratíva, ktoré vychádzajú z metodiky McAdamsa (2008). Z konkrétneho sýtenia predstavíme **naratívum,** ktoré nám umožnili následne vyextrahovať konkrétne obrazy (podľa McAdamsa, 1993) orientované na tematické zameranie výskumu.

Súčasťou prvej naratívnej identity, ktorá bola identifikovaná v rámci životných príbehov je predstaviť sýtenie role učiteľa a upriamiť pozornosť na samotný vývin prerodu k učiteľskej profesii. Danú naratívnu identitu (I.) sme pomenovali **Rola učiteľa v životných príbehoch** *(od sna byť učiteľom až po realitu som učiteľom).* V životných príbehoch je upriamená pozornosť na samotné rolové vzory, ktoré verbalizovali participanti v rámci svojich životných príbehov. Berieme do úvahy aj tú skutočnosť, že učiteľ vo svojej profesii prestáva byť sprostredkovateľom pemza vedomostí, ale má mať aj kompetencie byť motivátorom vnútorných pozitívnych zdrojov, ktoré odhaľuje u svojich žiakov.

Tab. 4: Obsahové sýtenie naratívnej identity I.

	Naratívna identita I: **Rola učiteľa v životných príbehoch**	Sýtenie participantmi
Obrazy sýtenia	**Byť učiteľom, byť kompetentný**	P1, P2
	Minimálne alebo žiadne príležitosti byť s deťmi	P1, P2, P3, P4
	Prvé kontakty s deťmi bez praktických skúseností	P4, P5
	Ďalšie kontakty s deťmi v rámci svojej profesie	P1, P3, P4, P5
	Rozvíjanie profesie na základe vlastnej praxe	P2, P3, P5

Na základe jednotlivých kategórii v naratívnej identite I. sme identifikovali problémy inkluzívnej edukácie (Tab. 5).

Tab. 5: Potenciálne problémy inkluzívnej edukácie

Naratívna identita I.	a) Pedagogická dokumentácia a prax – skúsenosti so žiakmi, deťmi.
Potenciálne problémy inkluzívnej edukácie	b) Plat učiteľa a spoločenský status pedagogických zamestnancov.
	c) Potreba vzdelanie je osobnou motiváciou každého pedagogického zamestnanca.

V prvej naratívnej identite **Rola učiteľa v životných príbehoch** participanti poukázali na to, že počas prípravy na **rolu učiteľa** im chýbali **praktické zručnosti a kontakt** v súvislosti s edukáciou detí a žiakov. Nepostačujúca bola pre nich okrem samotnej **praxe** aj príprava na prácu s **pedagogickou dokumentáciou**, s ktorou sa participanti stretli až pri vstupe do zamestnania, čo opisujú ako zaťažujúci faktor. Negatívne sa vyjadrili aj na oblasť **finančného ohodnotenie** a **spoločenský status učiteľa**. Participanti berú svoju prácu ako **poslanie, pomoc pre žiakov**. V tomto slova zmysle si uvedomujú aj **motiváciu dopĺňať si vzdelanie** v rámci **pripravenosti a erudovanosti** pri práci so svojimi cieľovými skupinami. Participanti však všeobecne upozorňovali na fakt, že vzdelávanie je v rukách **osobnej motivácií učiteľov** nie je prioritu, či výsadou každého pedagogického zamestnanca.

Záver

Inklúziu považujeme za fenomén, nakoľko ide o jav, o ktorom aj keď sa veľa rozpráva je otázne, či je skutočne v plnom rozsahu naplnený, možno skôr mimoriadne, alebo vôbec. Môžeme teda tvrdiť, že **inklúzia je trend prinášajúci inovácie**, ktorý pozorujeme výnimočne alebo ide o neobyčajný proces v edukácii. Preto je potrebné hlbkové zameranie sa na riešenie inkluzívnej edukácie v prospech všetkých účastníkov. Inklúzia sa viaže na nastavenie a cestu smerom k akceptovaniu heterogenity zo strany školy a jej kultúry, opatrení, či praxe inkluzívnej edukácie v danej krajine, regióne a pod. Dostatočne prepracovaný teoretický koncept inkluzívnej edukácie nestačí. Preto je potrebné venovať pozornosť širšiemu transdisciplinárnemu prepájaniu s praxeologickým ukotvením legislatívneho obsahu v plnom slova zmysle v školskom prostredí edukantov, či triedy.

Za prvou naratívnou identitou sme na základe sýtenia jednotlivých obrazov identifikovali potenciálne problémy inkluzívnej edukácie na primárnom stupni vzdelávania, ktoré sa stotožňujú aj reálnou praxou našich škôl. Čas aj samotná situácia ukáže, či inklúzia ako taká bude reálnou pre každú školu, alebo zostane na dlhé obdobie víziou možnej budúcnosti v školstve.

Bibliografia

GAVORA, P. 2006. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu.* Bratislava: Regent. 239 s. ISBN 80-88904-46.

HENDL, J. 2005. *Kvalitatívní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

MALIŇÁKOVÁ, P. 2022a. The Phenomenon of Inclusion in a Modern Society. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok* [online]. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2022, 21 (2), s. 7-17. ISSN 1336-2232. Dostupné na internete: https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.2.7-17

MALIŇÁKOVÁ. P. 2022b. *Aktuálne problémy inkluzívnej edukácia na primárnom stupni vzdelávania.* Dizertačná práca. Ružomberok: Katolícka univerzita.

McADAMS, D. P. 1993. *The stories we live by: Personal myths and the making of the self.* William Morrow & Co.

McADAMS, D. P., PALS, J. L. 2006. A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality. In: *American Psychologist*, 61 (3), 204-217. https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.3.204

McADAMS, D. P. 2006. *The redemptive self: Stories Americans live by.* New York: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195176933.001.0001

McADAMS, D. P., ALBAUGH, M., FARBER, E., DANIELS, J., LOGAN, R. L., & OLSON, B. 2008. Family metaphors and moral intuitions: How conservatives and liberals narrate their lives. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 95 (4), 978-990. https://doi.org/10.1037/a0012650

REICHEL, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů.* Praha: Grada, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŠVAŘÍČEK, R, ŠEĎOVÁ, K. a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum* v *pedagogických vědách: pravidla hry.* 1. vyd. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

PhDr. Paula Maliňáková, PhD.
Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
paula.malinakova@gmail.com